

DRŽAVA BEZ IDENTITETA, VOZAČ BEZ NAVIGACIJE

Zorana Baković

Ima li Srbija strategiju? To mi se pitanje nametnulo samo od sebe, jer što vlada u Beogradu više tvrdi da je ima, to su građani uvereniji da ona ne postoji. Otuda sam o tome razgovarala s Mirjanom Prljević, predsednicom Energetskog inovacionog centra TESLIANUM u Beogradu, koji radi na promovisanju jedne od najznačajnijih dimenzija pozicioniranja regiona, a to su inovacije i inovativna rešenja u sektoru energetike.

“Teslin um nam pomaže da dublje razumemo da smo svi na Balkanu u dužem periodu narušenih frekvencija mira,” kaže mi Mirjana Prljević, koja se decenijama bavila strateškim pozicioniranjem kao jednim od temeljnih stupova ekonomskog razvoja.

Počela bih od najnovijih podataka Saveta za regionalnu saradnju, koje je na nedavno održanoj konferenciji zemalja jugo-istočne Evrope upozorilo na činjenicu da su ekonomski pokazatelji u svih sedam zemalja regije – u Srbiji, BiH, Hrvatskoj, Makedoniji, Kosovu, Crnoj Gori i Albaniji – vrlo loši. Šta to govori o regiji? Šta su zajednički koreni negativnih trendova?

M.P: Savet za regionalnu saradnju je zaista jedan od važnijih aktera u regionu koji ne samo da ukazuje na izazove sa kojima se susreću sve zemlje njemu, već pruža i konkretne strateške smernice za unapređenje ekonomske saradnje. Na ovaj Izveštaj gledam kroz prizmu strategije koju je Savet nedavno ponudio, Strategy SEE2020. Ona jasno ukazuje da će se prioriteti reformi nadalje usmeriti ka jačanju ekonomske politike u regionu, i važnim izmenama za program IPA II. Kroz trgovinu i investicione integracije, obrazovanje i inovacije, energetiku i infrastrukturu akcent će biti na što većem uključivanju

privatnog sektora u finansiranje infrastrukturnih projekata. To po mom mišljenju otvara, moglo bi se reći, Balkansku pandorinu kutiju, koja ukazuje da osnove za jedan takav korak nisu dobre.

Takođe, bih skrenula pažnju na još jedan važan skup. To je Ministarska konferencija EU-Zapadni Balkan, nedavno održana u Solunu, koja je sa svoje strane reafirmisala evropsku perspektivu Zapadnog Balkana. Tu smo čuli da je prirodna katastrofa koja je pogodila zemlje Balkana pokazala solidarnost suseda, ali i izostanak organizovane i pravno uređene saradnje zemalja regiona. Recimo, Srbija i Hrvatska nisu imale bilateralni sporazum o delovanju u slučaju elementarnih nepogoda, tako da Srbija nije raspolagala podacima o vodostaju u gornjem toku Save koji su bili važni za planiranje odbrane od poplava. Osim nacionalnih kriznih štabova, nije formiran jedan zajednički, koji bi okupljao podatke i koordinirao aktivnosti na terenu da bi se umanjila šteta. Prema rečima zamenika šefa Delegacije EU u Srbiji Oskara Benedikta, neophodno je intenzivirati i ekonomsku saradnju, jer se 20 odsto trgovine svake zemlje odvija unutar regiona. Vrlo je indikativno to što je on naglasio da kada evropski investitori razmatraju region Balkana kao destinaciju za ulaganje, oni ga posmatraju kao jednu celinu. Smatram da su to ključne reči na koje trebamo obratiti pažnju. Harmonizacija pozicioniranja Balkana kao jedinstvenog regiona. Regiona kome je neophodan jedan pravi GPS, odnosno Strategija Globalnog Pozicioniranja. To govori da regija još uvek nema jasnu viziju o sebi kao regionu, a da je drugi posmatraju kao jedinstvenu.

Šta je GPS? Kako biste ga definisali konkretno, jasno, razumljivo...

MP: Strategija Globalnog Pozicioniranja (GPS - Global Positioning Strategy) je za državu isto što i GPS u automobilu. A svi vozači, sigurna sam, znaju kada idu poznatim i nepoznatim putevima koliko znači detaljno i precizno urađen plan putovanja. I mala skretanja odvedu vas na pogrešan put. U ovom trenutku, kada položaj Srbije u savremenim međunarodnim odnosima zahteva osmišljavanje i naporan rad kako bi se repositionirao, ja sam predložila donošenje GPS Srbije. Samo Pozicioniranje nije ono što ste vi uradili za svoj proizvod, nego ono što ste učinili za potrošačevu svest u odnosu na poimanje vašeg proizvoda. Sam koncept GPS može se definisati kao razvoj i podrška imovini u privatnom i državnom vlasništvu, odnosima sa vladom ili vojskom, kao i poslovnim savezništva sa stranim zemljana pozicioniranim na ključnim strateškim tačkama, bilo nezavisno ili u multilateralnim sporazumima, a u cilju prikupljanja informacija, uticaja, moći ili tehnološke stručnosti.

Slobodno možemo da kažemo da je danas strategija pozicioniranja znatno prisutnija nego što se to može primetiti na osnovu pukog posmatranja tržišta. I, zašto ja danas kažem da je unapređenje međunarodne pozicije Srbije nezamislivo bez dobro definisane GPS? Jednostavno rečeno, zato što efekti strateškog pozicioniranja vode ka uspehu i prosperitetu zemlje. Efekti se u mnogome ogledaju u sledećem: uspešno se stvaraju prepreke za konkurenciju, stvaraju se solidne osnove za takozvano „štimoanje“ GPS-a, i jačaju se pozicije u odnosu na druge strateški važne zemlje, međunarodne banke i investicione fondove, te međunarodne institucije kao što su Svetska trgovinska organizacija ili Međunarodni monetarni fond. Mudro definisana GPS, koja će motivisati vladu jedne zemlje i njene građane da je sprovede, sigurno vodi do dugoročno održivog uspeha. A to se odnosi i na Srbiju.

Kako Vi vidite strategiju regije na ovom prostoru? Pominjete u svojim radovima formulu 3K, koja se ona odnosi i na komunikaciju, koordinaciju i kooperaciju u širem, regionalnom kontekstu?

M.P: U svakoj od država regije o kojoj govorimo patimo od parcijalnosti i nedostatka integralnog pristupa u rešavanju problema. Najvažnije je što dimenzija održivosti ciljeva zacrtanih nacionalnim strategijama nije neodgovarajuće regulisana. Samo u Srbiji postoji 177 različitih strategija koje su u određenim domenima paradoksalne i u kontradikciji jedne sa drugima. One više liče na liste lepih želja nego na papire koji jasno i precizno treba da definišu načine i sredstva kojima se željeni i konkretno postavljeni ciljevi nameravaju ostvariti. Znači, jasnih strategija iz kojih tek treba da nam se predstavljaju akcioni planovi na godišnjem nivou mi nemamo. Kakvi su to onda akcioni planovi koje mi imamo prilike da čujemo u poslednjih godinu, dve?

Dijagnostika ekonomske situacije koja je prvi i najvažniji korak da se krene dalje na Balkanu ili nije urađena, ili je parcijalno rađena po određenim sektorima. Dok se to ne uradi, teško da će predložene strategije biti realizovane u punom smislu i okviru koje definišu. Upravo zato, najveći problem koji je identifikovan tokom izrade pomenute strategije jeste nezaposlenost u regionu. Zato ta strategija nosi naziv Jobs and Prosperity in a European Perspective. Mi pravimo generacije diplomaca za koje nema posla. Bez duboke reforme (i dijagnostike) obrazovnog sistema, sa svim aspektima formalnog i neformalnog obrazovanja, bazirane na savremenim ekonomskim, tehničko-tehnološkim i inovacionim trendovima, mi daleko ne možemo dogurati.

Zlatno pravilo 3K na koje ja ukazujem u svojoj GPS metodologiji jeste poštovanje pravila integralnog pristupa u okviru održivosti datog strateškog okvira, koji je uspostavljen na pravilu efikasne i efektivne komunikacije-koordinacije-kooperacije. Bez toga krvotoka informacija, ja ne vidim uspešnu analizu bilo kog reformskog koraka. Ako ne planirate, nemate šta ni da kontrolišete, a ja ne vidim ni dugoročno postavljenih planova za strateški period od bar 25 godina, niti kontrolnih aktivnosti koje treba da ukažu na ovu najznačajniju dimenziju upravljanja jednom državom.

Kako biste doveli u vezu krizu državnog identiteta sa ekonomskom situacijom u Srbiji?

M.P: Mi smo upravo svedoci da je svetska ekonomska kriza pokazala da stari modeli upravljanja, stare recepture dirigovanja ne prolaze više. Već smo kao posledicu globalizacije videli "novu ekonomsku diplomatiju" kao najefikasnije "oružje" rastućih industrijskih sila sveta, što upravo dovodi do zaključka da će novi svetski poredak, u kojemu su s jedne strane zemlje zapadne osovine, a s druge strane članice BRICS-a (Brazil, Rusija, Indija, Kina i Južna Afrika), biti podeljen, a ja kao strateg verujem da će na jednom višem strateškom nivou biti i harmonizovan.

Boravili ste u Kini, poznajete zemlje u razvoju, pa šta iz svog iskustva vidite u njihovom okupljanju?

M.P: Cilj grupe BRICS je da promeni dosadašnji poredak u kojem SAD nastupaju kao hegemon, odnosno jedina "super sila". Pojedini politički i ekonomski analitičari ocenjuju da bi trajnim isključivanjem Rusije iz grupe G8 mogao da poraste značaj BRICS-a. Peter Birle, rukovodilac Odeljenja za istraživanje na Ibero-američkom institutu (IAI) u Berlinu, procenjuje da pet zemalja BRICS-a želi da trajno "slomi" odnose moći uspostavljene nakon 1945. godine, odnosno da relativizuju moć SAD-a. Brazil sve karte polaže u intenziviranje saradnje između država BRICS-a. Brazil će 15. i 16. jula, tj. neposredno nakon Svetskog prvenstva u fudbalu i samo tri meseca uoči predsedničkih izbora, ugostiti samit BRICS-a u Fortalezi. Najvažnija tema biće formiranje zajedničke razvojne banke sa početnim kapitalom od 100 milijardi dolara.

Vratimo se identitetu Srbije i regije u kojoj se nalazi.

M.P: Sigurna sam da bi Srbi želeli da Srbija postane nova Srbija. Kriza identiteta pojedinca dovodi do krize identiteta društva, a zatim i države, a onda se to vraća na početnu tačku, te pojedinac više ne zna šta je i gde je. Mi imamo izuzetno kompleksnu situaciju u Srbiji u percepciji naše države od strane samih građana. Šta, dalje, ta država znači političkim elitama koje je vode, šta tajkunima iznedrenim u periodu tranzicije, šta profesorima, šta sportistima...mi imamo toliko različitih percepcija Srbije u njenim mitovima i legendama, da više ne znamo ko smo, a to je upravo najtragičniji momenat jednog naroda i jedne države. Neusklađenost identiteta. Kada to nedostaje onda imamo i opasnu ekonomsku situaciju u kojoj se prvenstveno pokazuje dolazak špekulativnog kapitala koga je sada teško identifikovati, što se vidi iz svih poteza srpske vlade u proteklih par meseci. Poplave su samo ukazale na teške izazove i nepravilnosti u strateškom vođenju države, kako u ekonomiji tako i u drugim sektorima. Ako se to ne promeni u skladu sa realnim i savremenim rešenjima, to neće biti dobro po evropski put Srbije. Treba da shvatimo da reforme, koje Evropa od nas traži, radimo zbog sebe i svog društva, budućnosti nacije i održivosti državnog sistema, a ne zato što to žele evropski partneri.

Zašto mislite da Srbija nema pravu strategiju pozicioniranja? Šta nedostaje da se ona oformi?

M.P: Svaki dobro osmišljen GPS mora u sebi da ima jasno definisanu ekonomsku komponentu, bezbednosnu komponentu i okvir održivosti unutar kojeg se sve to može taktičkim potezima modifikovati u odnosu na nepredviđena dešavanja. Svakoj uspešnoj strategiji pozicioniranja prethodi faza dijagnostike, a ona u Srbiji još nije urađena, time se i sve postojeće strategije dovode u pitanje, jer nema objedinjenog pogleda na razvoj, što samim tim jasno dovodi u pitanje i održivost i vrednost svih već definisanih strategija za određene industrijske grane, pa čak i nacionalnu strategiju za održivi razvoj.

Najvažniji element koji nedostaje regionu i svim zemljama unutar njega, pogotovo sa akcentom na Srbiji, jeste pravilno uspostavljena Komunikacija, namerno s velikim "K". To se upravo videlo i na posledicama vanredne situacije koja nas je zadesila. Ali ako svako loše ima i nešto dobro, prema mojim shvatanjima, zemlja Srbija bi što pre trebala krenuti u širi zamah osposobljavanja za dijagnosticiranje problema na terenu, za odgovor na izazove i za prepoznavanje mogućnosti koje se nude kako u saradnji sa EU, tako i sa drugim partnerima.

Šta još opterećuje današnju Srbiju? S jedne strane nema identiteta, a s druge je taj identitet kidnapiran od pojedinaca...

M.P: Upravo nam nedostatak Komunikacije i Kooperacije pokazuje i drugi važan problem koji se tako jasno vidi u Srbiji, a to je personalizacija funkcija, personalizacija pozicija, personalizacija profesije. Mi kao građani ne vidimo više jasno ni šta su institucije, ni šta je vlada, ni šta je vojska, ni šta nam je akademska elita. Smatram da bi što pre trebali krenuti u jedno ozbiljno preispitivanje sopstvenih razvojnih ciljeva, partnera koji bi nam bili od podrške na tom putu kao i ljudi sa kojima planiramo to da ostvarimo. Personalizacija dovodi do pogrešne percepcije i samim tim dovodi u pitanje i ono dobro što je Vlada uspeła da uradi, a upravo je to opasnost po nju samu.

Puno se govori o personalizaciji funkcija u Srbiji, ali to nije strana pojava ni u drugim zemljama regije. Šta učiniti da se ojačaju institucije?

M.P: Oformiti ekspertsku grupu onih pojedinaca koji su dokazani u svojim oblastima i koji će znati kako se zaista radi reforma krize institucija. Bez te objedinjene grupe stručnjaka, pravnika, ekonomista, sociologa i drugih naučnika koji će nezavisno i ozbiljno formirati "jedinstven glas", i čiji će zaključci biti obavezujući za predsednika vlade, mislim da nećemo moći dalje. Jer sve parcijalne inicijative u kojima je bitan partijski, tj. nekompetentan a podoban kadar, u kojima nema dokazanih autoriteta, neće se postići ni prvi korak preobražaja. Integritet, postojanost, transparentnost, autoritet znanja, to su karakteristike pojedinaca koje trebamo. I to onih pojedinaca koji su sa ovih prostora. Tek onda idemo na drugi stepen, to je stepen savetovanja sa međunarodnim ekspertima koji treba da ukažu na realnost ponuđenih rešenja, jer održivost bilo koje strategije nije moguća bez institucija. To ostaje samo mrtvo slovo na papiru. Strategija znači na prvom mestu imati sistem, a sistem znači imati institucije. Mi to u Srbiji, a realno gledajući i u regionu, odavno nemamo.

Mislite li da je stalno okretanje regionalizaciji u sukobu sa evropskim principima regiona? Možete li to malo da pojasnite?

M.P: U EU jasno je izražena politika regiona dok se na Balkanu više govori o regionalizaciji. Smatram da na vreme treba obratiti pažnju na te jasno različite pojmove, jer na putu ka EU trebamo politiku (unutar strategija naravno, pogotovo GPS) koja će da omogući stvaranje moćnih regiona. Lična iskustva sa kojima sam se susrela posetom Badem Wurttemberg-u koji je jedan od članova "Grupe 4 Motora EU" u kome se nalaze četiri najrazvijenija regiona EU (BW, Lombardija, Katalonija i Rhône-Alpes), jesu dugoročno održivi i jasno osmišljeni integralni koncepti razvoja industrijskih "moćnika" u skladu sa potencijalima regiona (u bazi kadrova, resursa, finansijskih podsticaja i drugo). Mi se stalno na Balkanu plašimo jakih regiona, a izgleda da nas taj strah i vekovima sprečava da vidimo onu tako jasnu (da ne kažem jedinu) dimenziju uspeha u sportu (i životu): zajedno smo jači, objedinjeni smo najjači. Nije začudo Nikola Tesla, jedan od najvažnijih osoba sa naših prostora, rekao da je strah najveća kočnica čovečanstva. E ja o tom strahu govorim. Iskonskom balkanskom strahu koji nam ne dozvoljava da vidimo dalje od izbornog ciklusa od 4 godine.

Od čega biste počeli u menjanju toga?

M.P: Dozvolite da završim sa sledećim rečima: teško onima koji u autoritete gledaju kao u istinu, umesto u istinu kao u jedini autoritet. Dok to naše balkanske političke i akademske elite ne podrže, nisam sigurna da ćemo znati gde idemo i zašto baš tamo.

<http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/drzava-brez-identitete-voznik-brez-navigacije.html>